

Úskalí stopaření

PhDr. Petr Nesvadba, CSc.

„... stat rosa pristina nomine, nomina nuda tenemus“. Tato úžasná (středověká) filosofická sentence, již zakončuje Umberto Eco svoji slavnou knihu „Jméno růže“, se mi vybavuje poměrně často. Naposledy tomu bylo před několika dny při četbě článku „Rusko na lovu nebo zahnané do kouta?“. V poměrně obsáhlé úvaze, publikované v deníku Právo, argumentoval její autor ve prospěch druhé ze zmiňovaných alternativ interpretace soudobé zahraniční politiky Ruské federace. Vzápětí vynořil se ovšem v jiných denících roj článků, stejně přesvědčivě argumentujících ve prospěch alternativy první. K čemu tedy vlastně poukazuje soudobá (velmocenská) politika Putinova režimu? Z čeho vychází a k čemu směřuje?

Jak moudří byli středověcí nominalisté! Co jiného máme my, aktéři i svědkové přírodního i lidského hemžení, k dispozici pro orientaci v jeho podstatě, než pouhá jména? Ano, víry na hladině řeky sice nesporně odkazují k hlubinným proudům (to věděl již Georg W. F. Hegel), jenže jak k nim odkazují? A ke kterým? A proč? A co z toho vyplývá? To, co zachytíme (ať již svými smysly, svojí představitostí nebo svým rozumem), jsou přece vždy jen naše označení věcí, pouhé stopy čehosi, co je teprve „za nimi“! Ano, pravda se ráda skrývá – tato starořecká moudrost nám ale v každodenním životě pranic nepomáhá... Nebo snad přece?

Nedávno zesnulý francouzský filosof Jacques Derrida učil, že každý znak (například slovo) je nejen zobrazením něčeho (vyjadřuje tedy nějaký určitý význam, daný konkrétním kontextem), ale poukazuje současně i k mnoha jiným významům, momentálně nepřítomným! Jinak řečeno: naše řeč by měla postupovat dekonstruktivně – měla by odkrývat další a další významy, které jsme předtím (účelově nebo bezděčně) „odložili stranou“... Stále a stále bychom si měli uvědomovat, že o světě nevíme vlastně téměř nic; jsme pouhými „stopaři věcí“, které nám – i při sebedivočejším lovu – stále znovu „uskakují“, „uklouzávají“, takže se jich nikdy nemůžeme zmocnit v úplnosti jejich významů.

Je to důvod ke skepsi? Z určitého hlediska ano. Může to však být i důvod pro pokorný a hledající život, pro laskavé přijetí „toho druhého“, jenž se „proviňuje“ jen tím, že odkrývá jiné poukazy světa, než já, a právě proto – z mého pohledu – „neví“, zatímco já „vím“... Stále znovu a znovu bychom si měli připomínat asymetrii mezi složitostí světa a omezeností našich možností tento svět „odkrýt“, a naslouchat s co největší pozorností jak „věcem samým“, tak „tomu druhému“, jenž nám možná právě v této chvíli nabízí poukaz, který jsme my sami doposud nenalezli. Rozhodně bychom se však neměli složitostí světa nechat „dovléci“ k bezbřehému relativismu; jak často zdůrazňoval profesor Jan Patočka, volba kteréhokoli poukazu je totiž vždycky věcí naší svobodné volby a spolu s ní i naší odpovědnosti.